

Knowledge Consortium of Gujarat
 Department of Higher Education, Government of Gujarat
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES
ISSN : 2279-0241

Year-1 | Issue-6 | Continuous issue-6 | May-June 2013

‘સરકારી અને બિનસરકારી કર્મચારીઓનો આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ

સારાંશ ::

પ્રસ્તુત અભ્યાસનો ધ્યેય સરકારી અને બિન-સરકારી કર્મચારીઓને આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ કરવાનો છે. જેમાં ૨૪૦ સરકારી અને બિનસરકારી કર્મચારીઓ લેવામાં આવેલ છે. ૨ X ૨ X ૨ ફેક્ટોરીઅલ ડીઝાઇનનો ઉપયોગ કરવામાં આવેલ છે. માહિતી એકત્રીકરણ માટે કુમારી રોમાપાલ રચિત પ્રશ્નાવલીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો. ગણતરી કર્યા બાદ આવેલ પરિણામની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

પ્રસ્તાવના :-

માનવી એક સામાજિક પ્રાણી છે અને માનવીએ સમાજમાં રહેતો હોવાથી કંઈકને પ્રવૃત્તિ તો કરવી જ પડે છે અને એમાં પણ સર્વ સામાન્ય વાત કરીએ તો સમાજની એક પ્રણાલી છે કે, સમાજમાં રહેતા દરેકે સમાજમાં ચાલતી વિવિધ સામાજિક પ્રવૃત્તિ કરવી જ પડે છે. દરેકે કાર્ય કરવું જ પડે છે. એ પછી સરકારી કાર્ય હોય કે પછી બિનસરકારી.

જ્યારે વ્યક્તિ કાર્ય કરે ત્યારે એ આવેગિક રીતે કેટલો પરીપકવ છે એ પણ હોવું જરૂરી છે. કાર્ય દ્વારા દૈનિક જીવનની રોજીંદી પ્રવૃત્તિ વધું કાયદાકીય બને. કાર્યની પ્રવૃત્તિ કરતાં એમાં વ્યક્તિ આવેગિક રીતે પરિપકવ હોવો વધુ જરૂરી છે. કર્મચારીએ સરકારી હોય કે બિનસરકારી પરંતુ આવેગિક રીતે પરિપકવ હોવો જરૂરી છે. આવેગિક પરિપકવતામાં ભય, ક્રોધ, ઈર્ષા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

આવેગિક પરિપકવતા :-

સામાજિક જીવનના સંદર્ભમાં લેન્ડિસનાં મતે “આવેગ” પરિપકવતા એટલે વ્યક્તિની શક્તિનો એટલી કક્ષાનો વીકાસ કે જેથી તે પોતાની જાતને અને બીજાને વસ્તુલક્ષી રીતે જોઈ શકે. લાગણીઓ, ગમા-અણગમાઓ અને હકીકતોથી વચ્ચે ભેદ પાડી શકે તેવી લાગણીઓને બદલે હકીકતોથી દોરાઈને કાર્ય કરી શકે. આવેગાત્મક દૈનિક પરિપકવ માણસ બીજાઓની લાગણી અને ભાવને સમજી શકે છે.

વ્યાખ્યા:-

“ પરિપકવતા વ્યક્તિની આત્મસંયમી અને આત્મ નિર્ભયતાની ક્ષમતા સુચવે છે અને વ્યક્તિની પોતાની માંગ અને સમાજની માંગ વચ્ચે સંતોષકારક સંતુલન કરે છે ”- એલેક ઝાંડર

આવેગિક પરિપકવતા એટલે,

“ આવેગિક પરિપકવતાએ વ્યક્તિની વય અનુસાર સમાજ સંસ્કૃતિની અપેક્ષા મુજબની યોગ્ય આવેગિક પ્રતિક્રિયા પણ કરવાનું માનસિક વલણ છે ”

“ આવેગ એટલે વ્યક્તિના સમગ્ર ચેતાતંત્રની ક્ષુબ્ધાવસ્થા ”- વુડવર્થ અને માર્કવીસ

આવેગિક પરિપકવતા એટલે,

1. ચંચળ આવેગો
2. અતિ- પરાવલંબન
3. ઉદીપક- ભુખ
4. અહમ – કેન્દ્રિયતા

સમસ્યા કથન :-

‘‘ સરકારી અને બિનસરકારી કર્મચારીઓનો આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ ’’

સંશોધનના હેતુઓ :-

1. કર્મચારીઓનો આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ
2. સરકારી કર્મચારીઓનો આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ
3. બિન સરકારી કર્મચારીઓનો આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ
4. ૨૦ થી ૩૫ વર્ષના સરકારી અને બિનસરકારી કર્મચારીઓને આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ
5. ૩૬ થી ૬૦ વર્ષના સરકારી અને બિનસરકારી કર્મચારીઓને આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ
6. કર્મચારીઓની ઉંમર અને અનુભવના પ્રકાર બંને વચ્ચે આવેગિક પરિપકવતા અંગેનો અભ્યાસ

પરિવર્ત્યો :-

1. સ્વતંત્ર પરિવર્ત્ય :-
 - ઉંમર
 - ૨૦ થી ૩૫ વર્ષના કર્મચારીઓ
 - ૩૬ થી ૬૦ વર્ષના કર્મચારીઓ
 - સંસ્થા
 - સરકારી સંસ્થા
 - બિનસરકારી સંસ્થા
 - કાર્યનો અનુભવ
 - ૧૦ વર્ષનો અનુભવ
 - ૧૦ વર્ષથી વધારે
2. આધારિત પરિવર્ત્ય :-
 - કર્મચારીઓની આવેગિક પરિપકવતા

ઉત્કલ્પના :-

1. કર્મચારીઓના આવેગિક પરિપકવતા વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી
2. સરકારી કર્મચારીઓના આવેગિક પરિપકવતા વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી
3. બિનસરકારી કર્મચારીઓના આવેગિક પરિપકવતા વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી
4. ૧૦ વર્ષનો કાર્યનો અનુભવધરાવતા કર્મચારીઓની આવેગિક પરિપકવતા વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી
5. ૧૦ વર્ષથી વધુ કાર્યનો અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓની આવેગિક પરિપકવતા વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી
6. ઉંમર અનુભવ અને સંસ્થાના પ્રકારને ધ્યાનમાં રાખીને કર્મચારીઓના આવેગિક પરિપકવતા વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી

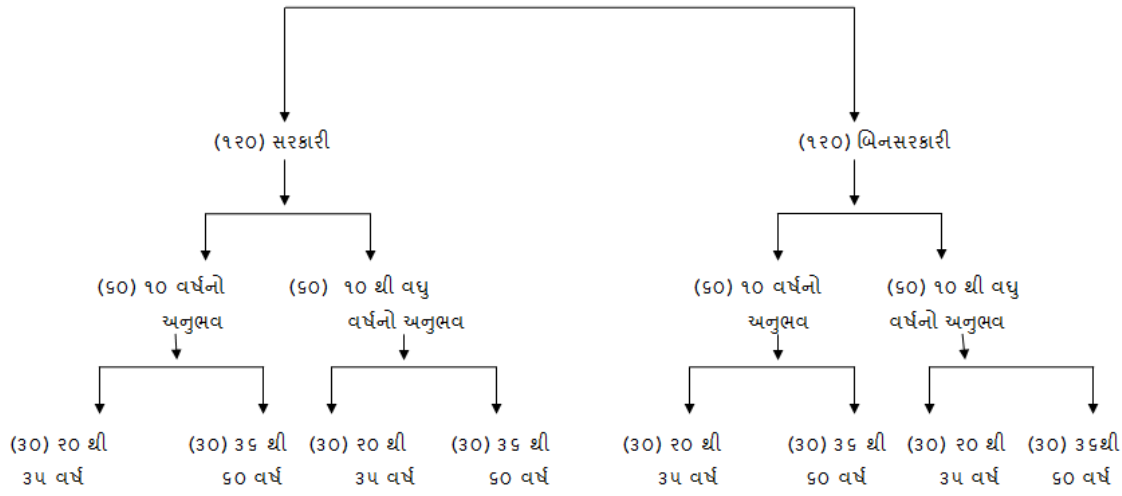
સંશોધનના સાધનો :-

કુમારી રોમાપાલ રચિત આ કસોટી કર્મચારીઓની આવેગિક પરિપકવતા નું માપન કરે છે

નિદર્શ :-

નિદર્શની પસંદગીમાં બે બાબતોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. ઉંમરની દૃષ્ટિએ ૨૦ થી ૩૫ વર્ષના કર્મચારીઓ અને ૩૬ થી ૬૦ વર્ષના કર્મચારીઓનો સમાવેશ કરવામાં આવેલ છે. સાથેસાથે સંસ્થા અને કાર્યના અનુભવને પણ આવરી લેવામાં આવેલ છે . સમગ્રક્ષેત્ર યદ્ય નિદર્શ દ્વારા પસંદગી કરવામાં આવેલ છે. જેમાં કુલ ૨૪૦ નિદર્શ પસંદ કરેલ છે. જેમાં ૧૨૦ કર્મચારીઓ ૨૦ થી ૩૫ વર્ષના લેવામાં આવ્યા અને ૧૨૦ કર્મચારીઓ ૩૬ થી ૬૦ વર્ષના લેવામાં આવ્યા. ૨૦ થી ૩૫ વર્ષના વય જૂથમાં ૬૦ કર્મચારીઓ સરકારી સંસ્થા અને ૬૦ કર્મચારીઓ બિનસરકારી સંસ્થામાંથી લેવામાં આવ્યા જ્યારે ૩૬ થી ૬૦ વર્ષની વયજૂથમાં ૬૦ કર્મચારીઓ સરકારી સંસ્થા અને ૬૦ કર્મચારીઓ બિનસરકારી સંસ્થામાંથી લેવામાં આવ્યા. ૩૦ કર્મચારીઓ ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા અને ૩૦ કર્મચારીઓ ૧૦ વર્ષથી વધુ અનુભવ ધરાવતા હોય તેવા સરકારી અને બિનસરકારી કર્મચારીઓનો નિદર્શના છેલ્લા તબક્કામાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો.

નિદર્શ :-

આવેગિક પરિપક્વતા :-

Source of Variance	Sym of squares	Df	Mean Square	F	Sign Level
ઉંમર	૯૫૧૩.૦૦૪	૧	૯૫૧૩.૦૦૪	૩૬.૪૧૯	૦.૦૧
સંસ્થા	૨૭૯.૫૦૪	૧	૨૭૯.૫૦૪	૧.૦૭૦	N.S.
કાર્યનો અનુભવ	૧૮૮૭.૨૦૪	૧	૧૮૮૭.૨૦૪	૭.૨૨૫	૦.૦૫
ઉંમર X સંસ્થા	૧૩૩૧.૦૦૪	૧	૧૩૩૧.૦૦૪	૪.૩૩૦	N.S.
ઉંમર X કાર્યનો અનુભવ	૩૨૬૩.૪૩૭	૧	૩૨૬૩.૪૩૭	૧૨.૪૯૪	૦.૦૧
સંસ્થા X કાર્યનો અનુભવ	૬૫૨૦.૮૩૮	૧	૬૫૨૦.૮૩૮	૨૪.૯૬૪	૦.૦૧
ઉંમર X સંસ્થા X કાર્ય. અનુ.	૨૪૭૬.૮૩૮	૧	૨૪૭૬.૮૩૮	૯.૪૮૨	૦.૦૫
Error	૫૦૫૦૦.૧૬૭	૨૩૨	૨૬૧.૨૦૮		
Total	૩૬૭૫૧૭૭.૦૦૦	૨૪૦			

ઉંમરની દૃષ્ટિએ જોતાં ૧૮ થી ૩૫ વર્ષની ઉંમરના કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૨૮.૫૯ અને ૩૬ થી ૫૦ વર્ષની ઉંમરના કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૧૬.૦૦ આવે છે. જ્યારે મધ્યક વયેનો તફાવત ૧૨.૫૯ આવે છે. જેનું F મૂલ્ય ૩૬.૪૧૯ જોવા મળે છે જે સાર્થક તફાવત ધરાવે છે. ૧૮ થી ૩૫ વર્ષની ઉંમર ધરાવતા અને ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૨૨.૧૦ આવે છે. જ્યારે ૩૬ થી ૫૦ વર્ષ અને ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૧૬.૮૮ આવે છે. બંને વયેનો તફાવત ૫.૨૨ આવે છે. જ્યારે ૧૮ થી ૩૫ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૩૫.૦૮ આવે છે અને ૩૬ થી ૫૦ વર્ષ, ૧૦ વર્ષથી વધુ અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૧૫.૧૨ આવે છે. બંને મધ્યકો વચ્ચેનો તફાવત ૧૯.૯૬ આવે છે અને F મૂલ્ય ૧૨.૪૯૪ આવે છે. જે સાર્થક તફાવત ધરાવે છે. સંસ્થાની દૃષ્ટિએ જોતા સરકારી સંસ્થાના ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૨૫.૭૮ આવે છે જ્યારે સરકારી સંસ્થાના ૧૦ વર્ષથી વધુ અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૧૩.૨૦ આવે છે. બંને મધ્યક વચ્ચેનો તફાવત ૧૨.૫૮ આવે છે. જ્યારે બિનસરકારી સંસ્થાના કર્મચારીઓ ૧૦ વર્ષનો અનુભવ ધરાવનાર કર્મચારીઓનો મધ્યક ૧૨૯.૨૩ આવે છે. બંને મધ્યક વચ્ચેનો તફાવત ૮૨૬ આવે છે. જેનું F મૂલ્ય ૨૪.૬૪ આવે છે જે સાર્થક તફાવત ધરાવે છે.

તારણો:-

- ૧૮ થી ૩૫ વર્ષ અને ૩૬ થી ૫૦ વર્ષની ઉંમર ધરાવતા કર્મચારીઓમાં ૦.૦૧ કક્ષાએ આવેગિક પરિપક્વતાની દૃષ્ટિએ સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

2. સરકારી સંસ્થા અને બિનસરકારી સંસ્થામાં આવેગિક પરિપકવતની દૈજિએ સાર્થક તફાવત જોવા મળતો નથી.
3. ૧૮ થી ૩૫ વર્ષઅને ૩૬ થી ૬૦ વર્ષની ઉંમર અને ૧૦ વર્ષનો અનુભવ તથા ૧૦ વર્ષથી વધુ અનુભવ ધરાવનારકર્મચારીઓમાંઆવેગિક પરિપકવતાની દૈજિએ ૦.૦૧ કક્ષાએ સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.
4. સરકારી સંસ્થા અને બિનસરકારી સંસ્થા અને ૧૦ વર્ષનો અનુભવ તથા ૧૦ વર્ષથી વધુ અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓમાં આવેગિક પરિપકવતાની દૈજિએ ૦.૦૧ કક્ષા પર સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.
5. ૧૮ થી ૩૫ વર્ષની ઉંમર અને ૩૬ થી ૬૦ વર્ષની ઉંમર, સરકારી સંસ્થા અને બિનસરકારી સંસ્થા અને ૧૦ વર્ષનો અનુભવ અને ૧૦ વર્ષથી વધુ અનુભવ ધરાવતા કર્મચારીઓમાં આવેગિક પરિપકવતાની દૈજિએ ૦.૦૫ કક્ષાએ સાર્થક તફાવત જોવા મળે છે.

સંદર્ભ ગ્રંથ :-

1. Dr. B. A. Parikh, Industrial Psy. M. J. B Arts College, Surat
2. સામાન્ય મનોવિજ્ઞાન, સી. જમનાદાસની કંપની
3. એલ. આર. યાજ્ઞિક અને બી. ડી. ટીલા અને ચાંપાણી કે.બી.૨૦૦૪, સંશોધન પદ્ધતિ, અક્ષર પબ્લિકેશન, રાયપુર, અમદાવાદ
4. Cantolousi, - 'Emotional Maturity Needed for Success in Business'
5. Mohsin S. M. (1960), "A Measure of Emotional Maturity"

Arpita Jagdishkumar Chavda
Government Arts College,
Sector-15, Gandhinagar
Psychology Department
M no.:- 80008 62966